

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ Й ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ Й СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА ЖУРНАЛІСТИКИ

ДИТЯЧА НОВЕЛІСТИКА
ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
В ЛІТЕРАТУРНОМУ КОНТЕКСТІ ДОБИ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала : студентка II курсу 201 М групи

Спеціальності: 035 Філологія

Спеціалізації 035.01 Українська мова та
література

Освітньо-професійної програми

«Філологія (Українська мова та література)»

Бородовська Марія Олександрівна

Керівник : кандидат філологічних наук,

доцент Немченко І.В.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Володимир Винниченко і розвиток української та світової дитячої прози	7
1.1 Основні здобутки вітчизняної і зарубіжної новелістики для дітей перших десятиліть ХХ століття.....	7
1.2 Дитяча проза Володимира Винниченка в оцінках дослідників.....	14
РОЗДІЛ 2 Дитячі твори Володимира Винниченка на тлі літературного процесу кінця ХІХ – перших десятиліть ХХ століття	24
2.1 Дитяча проза письменника в контексті вітчизняного письменства.....	24
2.2 Володимир Винниченко і світова література для дітей.....	41
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. Володимир Винниченко – визначний український письменник, творчістю якого захоплювались і захоплюються мільйони людей. До сьогодні митець залишається об'єктом спостережень для багатьох науковців. Його твори викликали як захоплення, так і відразу, але нікого не залишали байдужим. У творчому доробку митця репрезентовано багато жанрових форм: романи, повісті, драми, комедії, лірика. Надзвичайну славу принесла авторові його дитяча новелістика, яка захоплювала своїми цікавими, динамічними сюжетами, новими для того часу образами головних героїв. В. Винниченко дуже добре розумівся на дитячій психології, тому у своїх оповіданнях приділяв більше уваги саме зображенню настроїв, емоцій, почуттів маленьких персонажів, оспівував загальнолюдські цінності, важливість дружби, перемоги добра над злом. Проблеми, які порушуються в оповіданнях митця, є вічними, а їх інтерпретація автором самобутня й новаторська.

Творчість В. Винниченка досліджували О. Вовк, О. Гермайзе, О. Гнідан, Т. Гриценко, В. Гуменюк, Т. Гундорова, Л. Дем'янівська, Т. Денисюк, І. Дзевєрін, М. Жулинський, М. Зеров, О. Кам'яницький, І. Качуровський, С. Крижанівський, Л. Мороз, В. Панченко, С. Присяжнюк, А. Річицький, Г. Сиваченко, Н. Скобелева-Сологуб, В. Солдатенко, П. Христюк, П. Хропко, Н. Шумило та ін. Але контекстуальне прочитання спадщини митця лишається на часі, потребує подальших студій. Це зокрема стосується творів письменника, присвячених юному поколінню.

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що дитяча новелістика В. Винниченка у літературному контексті доби, тобто у порівнянні з творами інших письменників-сучасників, є недостатньо вивченою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в рамках ініціативної наукової теми кафедри української й слов'янської філології та журналістики «Поетика художнього тексту» (державний реєстраційний № 0119U101836).

Мета дослідження: схарактеризувати дитячу новелістику Володимира Винниченка у широкому контексті доби, з залученням текстів сучасних йому митців України та зарубіжжя.

Для досягнення поставленої мети слід вирішити такі **завдання:**

1. Окреслити основні здобутки вітчизняної і зарубіжної новелістики для дітей перших десятиліть ХХ століття.
2. Розглянути оцінки творчості В. Винниченка науковцями.
3. Простежити спільні й відмінні риси в дитячій новелістиці письменника та його сучасників в Україні.
4. Провести паралелі між дитячими оповіданнями В. Винниченка та новелістикою зарубіжних авторів.

Об'єктом дослідження є дитяча проза В. Винниченка та сучасних йому вітчизняних та зарубіжних митців.

Предметом дослідження є проблематика та поетика дитячої прози В. Винниченка в літературному контексті доби.

Методи дослідження: в роботі використано елементи культурно-історичного (допомагає висвітлити функції художньої образності у процесі відтворення авторами студійованих текстів рис зображуваної історичної епохи), естетичного (дозволяє аналіз творів письменників як літературно-мистецького феномену), герменевтичного (забезпечує вільну інтерпретацію текстів), біографічного (допомагає відстежити риси автобіографізму в творах

В. Винниченка та його сучасників). Дослідження засноване на загальнонауковій методиці аналізу, синтезу, спостереження, добору та систематизації матеріалу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в широкому контекстуальному прочитанні дитячої прози В. Винниченка.

Практична цінність: результати нашого дослідження можна використати при підготовці до проведення занять з української літератури в загальноосвітніх закладах та вишах, при написанні курсових робіт студентами-філологами.

Апробація роботи: окремі положення дослідження було оприлюднено в 4 доповідях: 1. «Образ страху в оповіданнях «Хо» М. Коцюбинського та «Віють вітри, віють буйні...» В. Винниченка» на Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції «Неоміфологізм в українській і світовій літературах» (Херсон, 2019).

2. «Проблематика і поетика творів В. Винниченка та М. Василенка для дітей» на II регіональній науковій конференції «Микола Василенко і процес відродження української культури та державності» (Херсон, 2020).

3. «Психологізм у змалюванні дитячих характерів у новелістиці Володимира Винниченка та Степана Васильченка» на IX Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Література української діаспори в історико-культурному контексті» (Херсон, 2021).

4. «Образи дітей у творах В. Винниченка та М. Василенка» на III регіональній науковій конференції «Микола Василенко і процес відродження української культури та державності» (Херсон, 2021).

Публікації (4): 1. Бородовська М. Образ страху в оповіданнях «Хо» М. Коцюбинського та «Віють вітри, віють буйні...» В. Винниченка. *Неоміфологізм в українській і світовій літературах: матеріали*

Всеукраїнської студентської науково-практичної інтернет-конференції / [редактори-упорядники А. Демченко, Т. Цепкало]. Херсон: ХДУ, 2019. С.25-31.

2. Бородовська М. Проблематика дитячих творів Володимира Винниченка. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник: випуск 17.* Херсон: Просвіта; ПП Вишемирський В. С., 2020. С.118-122.

3. Бородовська М. Психологізм у змалюванні дитячих характерів у новелістиці Володимира Винниченка та Степана Васильченка. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник: випуск 18.* Херсон: Просвіта; ПП Вишемирський В. С., 2021 (взято до друку).

4. Бородовська М. Мотив дитячої смерті в оповіданнях Володимира Винниченка та Ованеса Туманяна. *Магістерські студії.* Херсон, ХДУ, 2021 (взято до друку).

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи: 57 сторінок

РОЗДІЛ 1

ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ДИТЯЧОЇ ПРОЗИ

1.1 Основні здобутки вітчизняної і зарубіжної новелістики для дітей перших десятиліть ХХ століття

Художня література для дітей та юнацтва у всі часи відігравала важливу роль у формуванні підростаючого покоління. Упродовж багатьох віків і до сьогодні дитяча книга продовжує виконувати пізнавальні, виховні, естетичні функції. Юний читач завдяки літературним творам може навчитися розрізняти добро і зло, краще розуміти навколишній світ. *«У кожен історичний період функцію естетичного вдосконалення особистості було особливим чином покладено на конкретні види мистецтва. У добу античності її виконували література і театр, в епоху середньовіччя – архітектура і поезія, Відродження асоціювалося з живописом та скульптурою, Новий час – з музикою та театром. На перетині ХІХ-ХХ століть виник кінематограф (синтетичний вид мистецтва), який перебрав на себе роль найефективнішого засобу естетичного виховання. Однак література, дитяча література залишається провідним напрямком у формуванні національної самосвідомості та характеру дітей»* [53].

Слова «дитяча література» єднають цілісну низку вікових принципів: одна справа література для малюків 3-5 років, інша – для дітей 5-11 чи 11-15 років, і зовсім інша – для підлітків та юнацтва 15-18 років. Важливу роль відіграє вік читача. Спершу може здатися, що відмінність літератури для дітей і літератури для дорослих саме у тематиці творів. Але складно уявити таку тему, яку б не можна було запропонувати маленькому читачеві. Риси, які відрізняють літературу для дітей від літератури для дорослих полягають не в тому, про що йдеться у творі, а в тому, як письменник подає матеріал.

Психологи вважають, що та література, яку читає малеча, надалі творить її долю, є дороговказом у житті. Виховання через читання дитиною книжок займає провідне місце. Читання потрібне для того, аби сформувати характер дитини, ввести її в коло загальнолюдських цінностей, виховати особистість. Особливо гостро подібні питання порушувались наприкінці ХІХ – в перші десятиріччя ХХ століття як у працях педагогів, так і в художній літературі.

Українське письменство, зорієнтоване на запити підростаючого покоління, в цей період репрезентували як представники старших генерацій (Т. Бордуляк, С. Васильченко, В. Винниченко, Марко Вовчок, М. Вороний, П. Грабовський, Б. Грінченко, Дніпрова Чайка, Марія Загірня, С. Ковалів, О. Кобилянська, Н. Кобринська, Н. Королева, В. Королів-Старий, М. Коцюбинський, Уляна Кравченко, О. Маковей, Д. Маркович, Лесь Мартович, Панас Мирний, І. Нечуй-Левицький, Олександр Олесь, М. Павлик, Олена Пчілка, С. Русова, В. Самійленко, В. Стефаник, А. Тесленко, Леся Українка, А. Чайковський, Марко Черемшина, С. Черкасенко, М. Чернявський, І. Франко, Л. Яновська, Є. Ярошинська), так і молодші автори – І. Дніпровський, Н. Забіла, Остап Вишня, О. Копиленко, Є. Маланюк, В. Сосюра, М. Рильський, П. Тичина та ін. Світова література для дітей кінця ХІХ – перших десятиріч ХХ століття ознаменувалася здобутками С. Айні, Аспазії, Д. Джабаєва, А. Кунанбаєва, Ж. Верна, М. Богдановича, О. Блока, Цішки Гартного, М. Горького, А. Ісаакяна, Д.-Р. Кіплінга, Якуба Коласа, Янки Купали, Г. Леонідзе, Д. Маміна-Сибіряка, Е. Ожешко, Г. Табідзе, Джека Лондона, А. Мілна, В. Пшавели, Я. Райніса, А. де Сент-Екзюпері, С. Стальського, Г. Марка Твена, Ю. Тувіма, О. Туманяна, К. Хетагурова, А. Церетелі, Цьотки, І. Чавчавадзе, А. Чехова та ін.

На творчість українських письменників 10-30-х років ХХ століття наклали карб суспільно-політичні потрясіння (війни, революції), через які

чимало з них опинилися по різні сторони ідеологічно й політично розділеного на частини світу: одні стали радянськими митцями, інші поповнили лави еміграції.

Після заснування 1917 року в Києві Центральної Ради як виразника політичних інтересів нашого народу, а далі й проголошення Української Народної Республіки один за одним з'являються органи національної преси для дітей та юнацтва: «Каменярь» у Києві (1918), «Гасло» в Прилуках (1918), «Зірка» у Вінниці (1919). Ця періодика закликала до того, аби у школах велося навчання саме рідною мовою, а бібліотеки поповнювалися національним книжковим фондом, творами класиків і сучасників, особливо ж присвяченими юному поколінню. Ця ж проблематика характерна й для таврійського видання «Вісник Товариства “Українська хата” в Херсоні» (1917), де активно друкувався педагог-просвітянин і дитячий письменник, викладач тогочасного Херсонського інституту народної освіти (тепер Херсонський державний університет) М. Чернявський. У нарисі «Чого плакали люди», опублікованому в 3-му числі згаданого «Вісника» за 1917 рік, Микола Федорович привітав процес національно-державного пробудження місцевих українців, що десятками тисяч вийшли на маніфестацію під синьо-жовтими прапорами, вітаючи київську Центральну Раду. А херсонська дитяча письменниця Дніпрова Чайка (Л. Василевська-Березіна) в цей же час створила національно-державницький славень «Самоцвіти» на честь відродженої Української держави.

Але московсько-більшовицька агресія проти УНР поховала надії на незалежність і соборність України. Тож багато митців, зокрема й представників дитячої літератури, змушені були залишити батьківщину, щоб уникнути репресій і страт. Поряд із такими митцями українського зарубіжжя, як Н. Королева, В. Королів-Старий, Є. Маланюк, Олександр Олесь, С. Русова, С. Черкасенко, продовжував свою діяльність уже в еміграції й

В. Винниченко. В той же час на підрадянських теренах тривала письменницька діяльність С. Васильченка, Остапа Вишні, Дніпрової Чайки, І. Дніпровського, О. Довженка, Н. Забіли, О. Копиленка, М. Куліша, В. Сосюри, М. Рильського, П. Тичини, М. Чернявського, частина з яких зазнала переслідувань з боку комуністичного режиму.

Особливо популярною на той час в Україні була новелістика С. Васильченка, Н. Забіли, Остапа Вишні. Хоча В. Винниченко й поповнив число митців еміграції, а проте протягом 20-х років його давніші й нові твори, а серед них і дитячі, широко публікувалися в радянській Україні. Заборона на них буде накладена згодом.

Так звана громадянська, а вірніше російсько-українська війна, голод, руйнація, які випали на долю України мали свої тяжкі й болючі наслідки: чимало дітей через усі ці події втратили своїх батьків і залишилися сиротами, про них нікому було подбати. Тема життя таких дітей і їх виховання розкрита у творчості І. Дніпровського, С. Васильченка, Є. Фоміна, І. Микитенка тощо. Зокрема це характерно для оповідань «Приблуда» і «Дома» С. Васильченка, «Віють вітри, віють буйні» В. Винниченка.

У середині 20-х років починають з'являтися твори для зовсім маленьких – дошкільнят та учнів початкової школи. Необхідність у таких книжках була дуже великою, адже на той час література для найменших читачів не була ще достатньо розвиненою. Література для дітей цього віку є досить своєрідною, для успіхів у цьому жанрі митцеві необхідно було добре знатись на дитячій психології і вікових особливостях дитини, вміти доступно, просто пояснювати якісь речі з дорослого життя. З відомих авторів, які працювали над літературою для малят можна назвати Н. Забілу та її збірку «Про Тарасика й Марисю», віршоване оповідання «Про маленьку мавпу», або ж О. Донченка та його твори «Півень у звіринці», «Голубина пошта», «Про

кота-воркота». Це ж стосується й Ю. Будяка з його «Загадочками-думочками».

Можна сказати, що на той час письменники приділяли значну увагу саме прозовим творам. Наприклад, письменник і педагог, який дуже любив дітей, знав, як знайти з ними спільну мову, розумівся на дитячій психології і був чудовим учителем, якого любили діти – С. Васильченко. Він писав дуже цікаві оповідання та повісті для дітей на шкільну тематику, у яких порушував проблеми, знайомі усім учням. Його відомі твори: «Олив'яний перстень», «Авіаційний гурток». Ще одним письменником, який усебічно висвітлював шкільну тему був Іван Микитенко (повість «Дитинство Гавриїла Кириченка»). Він же надзвичайно проникливо змальовує дітей вулиці у повісті «Вуркагани».

У II половині 20-х років почали з'являться твори з елементами авантюрного жанру для дітей, зокрема збірка «Сеньчині пригоди» О. Копиленка, тексти О. Донченка, М. Трублаїні, Ю. Будяка, А. Головка.

Мала свої здобутки й зарубіжна дитяча література перших десятиліть ХХ століття. Звичайно ж, у літературі 20-30-х років спостерігається відлуння страшного лиха першої світової війни, проте письменники, які самі брали участь у воєнних діях намагалися не торкатися цієї теми при створенні своїх текстів для дітей. Вони прагнули вберегти їх від сумних настроїв, розчарування від страшних подій, які відбувалися у світі. Письменники намагалися показати через свої твори, що у майбутньому усе буде гаразд, що потрібно вірити у краще і все обов'язково так і буде. Митці були впевнені, що аби європейці почали новий етап свого життя після тяжких воєнних часів, людям потрібно стати більш чуйними одне до одного, подолати ворожість, агресивні настрої і непорозуміння.

Відомий дитячий письменник Х. Лофтинг, який під час першої світової війни служив на фронті, вигадував для своїх дітей історії про доброго доктора на ім'я Дулітл. Трохи пізніше він написав книги: «Історія доктора Дулітла» і «Пригоди доктора Дулітла». Саме ці книги надихнули російського письменника Корнія Чуковського (М. Корнійчукова) на створення казки «Доктор Айболить».

У 20-х роках ще один відомий зарубіжний письменник А. Мілн пише дуже відому усім нам казку «Вінні-Пух і всі-всі-всі».

Варто зазначити, що у 20-х роках у жодній з європейських країн не було видано жодної дитячої книги, у якій ішлося б про страшні події війни. Будь-яка дитяча книга, не важливо, якого вона жанру, у ті часи розповідала дітям про утвердження добра, те, як важливо бути чуйними, чесними, справедливими.

У 30-х роках ситуація починає змінюватись, адже тоді майже усі країни зазнали кризи, яка відобразилась на усіх сім'ях. Кожна родина відчула на собі, що таке бідність, безробіття, неможливість дати своїм дітям те, чого вони потребують. Тому дитяча література 30-х років стає більш приземленою, вона зображує життя бідняків, зіштовхує дитину з реаліями непростого життя у скрутні часи бідності. Цієї теми не оминали Ф. Краль («Яно»), А. Загерс («Дочка делегатки», «Портрет»). Письменники-гуманісти також не стояли осторонь того, аби показати справжнє життя без прикрас, бідність і скруту. Е. Кестнер пише пригодницький твір «Еміль і сищики», в якому зображує реальне тодішнє життя Німеччини. Письменники Ш. Вільдрак та К. Вів'є з Франції також виводять образи дітей-персонажів, вихоплених із дійсного життя, з середовища простих робітничих родин.

20-30-ті роки для дитячої літератури Франції не можна назвати дуже плідними. Відомо небагато митців, які працювали у цьому напрямку. Це, як

уже зазначалось, Ш. Вільдрак, він у своїх творах звернув увагу на життя пролетарських дітлахів. Ф. Моріак не був дитячим письменником, але все ж у його творчості є місце і літературі для дітей, це роман «Смішний», повість «Мавпочка» та ще декілька дитячих оповідань. К. Вів'є відомий своїми творами для дитячого читання «Будинок на вулиці чотирьох вітрів», «Полярна зірка» та ін. У 30-х роках ХХ століття починає свою творчу діяльність відомий на весь світ своєю казкою «Маленький принц» - Антуан де Сент Екзюпері. Пізніше заявляють про себе творами про проблеми безпритульних дітей, малих мешканців жебрацьких передмість П. Берн і Ж. Сен-Марку.

20-30-ті роки для англійської літератури стали періодом розвитку літературної казки. Митці вважали правильним дати дорогу молодим авторам, письменникам-початківцям. В Англії розвивається жанр історичного роману і повістей для дітей. У цьому жанрі працювали Р. Сабатіні, Дж. Ліндсей, Дж. Триз.

Серед дитячих письменників скандинавських країн слід насамперед назвати С. Лагерлеф та А. Ліндгрєн із Швеції, Т.-М. Янсон із Фінляндії, С. Хопп із Норвегії. С. Лагерлеф прославилась як казкарка дитячою книжкою «Чудесна мандрівка Нільса Гольгерсона з дикими гусьми» та романтичними новелами («Лісова королева» та ін.). Її традиції пізніше продовжила А. Ліндгрєн («Пеппі-довга панчоха», «Малюк і Карлсон», «Роня – дочка розбійника», «Міо, мій Міо!» та ін.).

Для літератури Італії 20-ті роки були важкими через розгул фашизму. У період фашистської диктатури Муссоліні, виходила друком величезна кількість книжок, які були покликані для того, аби навіювати дитині фашистські стандарти. Про це свідчать навіть самі назви видань: «Муссоліні для дітей», «Маленький фашистський світ». Популяризація фашизму

поєднувалась із прикрашеним зображенням реального життя Італії. Для дитячої італійської літератури характерне усвідомлення її мети і місця в боротьбі за народну культуру.

Полякам 20-30 роки запам'яталися безробіттям і злиднями. Тож дитячі письменники видають оповідання і повісті, в яких правдиво зображують становище дитини. Прикладом можуть слугувати твори С. Харшевської, яка зверталась до теми недолі дітей безробітних батьків. В. Василевська розповідає про злидні і про спроби бідних людей боротися зі своїм несправедливим соціальним становищем. Виходив друком дитячий журнал «Полимок» («Полум'я»), у якому працювали відомі письменники: Н. Грабовський, Ю. Тувім, Я. Корчак. Митці у своїх творах визнавали дитину повноправною людиною зі своїм внутрішнім світом і переконаннями, возвеличували природу, привчали своїх маленьких читачів любити її і піклуватися, виховували у малечі любов і повагу до праці.

Отже, можна сказати, що, як українська дитяча література 20-х років ХХ століття, так і світова література у цей період часу не тільки розвивалася, а й мала свої здобутки. Хоч не обійшлося і без втрат. Твори для дітей мали величезне значення для маленьких читачів, виконували важливу пізнавальну, естетичну й виховну функції, давали надію на краще майбутнє.

1.2 Дитяча проза Володимира Винниченка в оцінках дослідників

Володимир Кирилович Винниченко – один із найвизначніших українських письменників усіх часів. Сьогодні творчістю митця захоплюються мільйони людей, чимало відомих літературних критиків та літературознавців аналізують його твори, намагаються краще дослідити його життєвий шлях, проблематику і поетику творчого доробку митця.

Ще на початку ХХ століття про самотність В. Винниченка заявляли І. Франко, Леся Українка, М. Коцюбинський. Хоча були й негативні відгуки про його твори.

Серед сучасних В. Винниченкові письменників і критиків, які підтримали появу митця на літературному обрії України, насамперед варто згадати І. Франка. Він захоплювався творчістю митця, вважав її надзвичайно оригінальною, абсолютно не схожою на те, як писали інші: *«Серед млявої тонко-артистичної та млосної або ординарно-шаблонової та безталанної генерації сучасних українських письменників раптом винирнуло щось таке дуже рішуче, мускулисте і повне темпераменту, щось таке, що не лізе в кишеню за словом, а сипле його потоками, що не сіє крізь сито, а валить валом, як саме життя, в суміш українське, московське, калічене й чисте, як срібло, що не має меж своїй обсервації і границь своїй пластичній творчості. І відкіля ти взявся у нас такий? – хочеться по кожному оповіданню запитати у Винниченка»* [11]. І. Франко наголошує на характерних рисах індивідуального стилю письменника. Вмів він писати так, що у захваті були не лише читачі, але й численні літератори-сучасники, для яких митець швидко став взірцем для наслідування.

Не був байдужим до творчості В. Винниченка й М. Коцюбинський. Він, як і багато хто з дослідників, бачив у митцеві справжній талант, заслужений успіх серед читачів: *«Кого у нас читають? Винниченка. Про кого скрізь йдуть розмови, як тільки річ торкається літератури? Про Винниченка. Кого купують? Знов Винниченка»* [11].

Леся Українка також була у числі тих, кому припала до душі творчість Володимира Кириловича. Вона захоплювалась умінням поета створювати правдиві діалоги його героїв, які були насичені вигуками, просторіччями, звичайною мовою, якою тоді говорили. Дійсно, читаючи оповідання митця,

ніби ти бачиш на власні очі, як ці персонажі спілкуються, зникало відчуття, що насправді перед тобою це книга: *«Тільки талант міг створити ці живі фігури, ці природні діалоги й, зокрема, цю широку картину ярмарку»*. [11]

Своє захоплення творчим доробком В. Винниченка висловив також літературознавець 30-х років ХХ століття А. Річицький. Науковець зазначав, що літературна спадщина митця мала дуже велике значення для розвитку української літератури в цілому, що кожен твір віддзеркалює в собі цілу історичну епоху, показує реальних людей тих часів із їх поглядами на життя, а також науковець звертає свою увагу на тематичне різноманіття, проблеми, які порушуються у Винниченковій прозі, що не може не зацікавити читача. *«Його багата літературна творчість, що становить велику художню вартість, одночасно відсвічує в собі цілу смугу історичного розвитку українського народу, епоху бур та зламів, показує нам її людей в їхніх змаганнях та діях, з їхнім глуздом та безглуздям...»* [11].

Літературний критик із еміграції І. Борщак зазначав: *«Винниченкові твори залюбки читатимуть й тоді, коли його вже не буде на землі. Гете мав рацію, кажучи, що прикметою справжнього таланту є посмертне збільшення кола його читачів.»* [11].

1929 року вийшла друком праця відомого українського політичного діяча П. Христюка під назвою «Письменницька творчість В. Винниченка». Він окреслював доробок письменника з погляду національних позицій: *«Хоч і не дорівнює він таким визначним світовим письменникам, як, наприклад, англійці Ч. Дікенс, Г. Велз, Б. Шов, французи – О. де Бальзак, Г. Флобер, Е. Золя, Г. де-Мопасан... – проте своєю майстерністю, тематикою, способом і напрямом трактування поставлених питань виходить на шлях світової літератури. У той же час В. Винниченко – український письменник не лише мовою, але і тим, що його літературна творчість органічно виростає*

з конкретних історичних обставин українського суспільного життя й за мету собі мала розв'язання суспільно-політичних та інших завдань, що з того життя поставали» [45, с. 9]. Також, П. Христюк відзначав, що письменницька діяльність В. Винниченка відбувалась під впливом західноєвропейських літератур.

Г. Бажнар, проаналізувавши думки стосовно творчості Володимира Кириловича зазначила: *«Критики знаходять у творах Винниченка "зайве моралізаторство", "тенденційність", а художнє експериментаторство ототожнюють з позицією самого автора, називаючи його ренегатом. Письменник опиняється в ситуації "чужого серед своїх". Винниченку приписується пропаганда проституції, сексуальної проблематики. В дискусію включаються не тільки професійні критики, а й широкі кола читачів. Початок такого цькування був заснований В.І. Леніним»* [11].

Ще одним поціновувачем художньої манери В. Винниченка був О. Гермайзе, який стверджував, що письменник не боявся експериментувати і створювати щось нове, несхоже на те, як писали його сучасники: *«Було щось свіже, стихійне, оригінальне й талановите в цьому письменникові, що не йшов упертим шляхом української народницької літературної традиції, а впевнено вступав на новий, освітлюючи те, куди рідко заходила увага української белетристики, трактуючи так, як того Винниченків літературний попередник не міг трактувати»* [15, с.7].

Відомий критик О. Кам'яницький також залишив позитивний відгук про творчість Володимира Кириловича, вважаючи митця одним із небагатьох, кому вдавалось захоплювати читачів цікавими сюжетами своїх творів, яскравими образами головних героїв, які вриваються в пам'ять і хочеться перечитувати твір знову і знову: *«Він має, як мало хто з українських письменників, хист захоплювати читача сюжетом, оповіданням, розвитком*

дії, яскравими образами, тонким і іноді досить глибоким психологічним аналізом» [25, с. 6].

Творчість В. Винниченка досліджували О. Гнідан, Т. Гриценко, В. Гуменюк, Т. Гундорова, Л. Дем'янівська, Т. Денисюк, І. Дзеверін, М. Жулинський, С. Зігійчук, О. Кам'яницький, І. Качуровський, С. Крижанівський, Л. Мороз, В. Панченко, С. Присяжнюк, А. Річницький, Г. Сиваченко, Н. Скобелєва-Сологуб, В. Солдатенко, П. Христюк, П. Хропко, Н. Шумило та ін. Літературознавці й критики відзначають роль письменника в розвитку української літератури, розглядають його тексти в контексті його мистецької та політичної діяльності, підкреслюють новаторські риси творчого мислення.

Увагу більшості названих дослідників привертає дитяча проза В. Винниченка. Ідеться й про проблематику, і про поетику текстів письменника. На психологізмі його новелістики про дітей і для дітей наголошує С. Присяжнюк: дослідниця зазначає, що смисл новаторства В. Винниченка у дитячій новелістиці аргументується завдяки проведенню прихованої паралелі між дитячими і дорослими творами письменника: вони мають численні ознаки подібності. Прикладом цього може слугувати психологізм, який виражається тими ж художніми засобами.

Як дитячий автор, Володимир Кирилович став відомим насамперед завдяки своїй збірці дитячих оповідань під назвою «Намисто». Ці твори для дітей були написані по-новому, оригінально і майстерно. І ряд літературознавців, використовуючи компаративний підхід, порівнюють дитячі оповідання Володимира Кириловича з текстами сучасних йому авторів.

Н. Скобелєва-Сологуб, провівши такий аналіз, зазначає, що тонкий неореалістичний психологізм Винниченкових оповідань і справді відрізняє їх

від подібних дитячих творів, написаних С. Васильченком, В. Стефаником, М. Коцюбинським і Б. Грінченком.

Про те, що реципієнт дитячої новелістики В. Винниченка насправді не має вікових обмежень, що ці твори цікаво буде прочитати як дитині, так і дорослій людині, відзначав у своїй статті І. Качуровський: *«Не всяке оповідання (новела), де протагоністами виступають діти, можна зарахувати до дитячої літератури»* [26, с. 163]. Тобто, дослідник вважає, що не кожен художній твір, в якому головними героями є діти можна назвати дитячим. Отож, назва «дитячі» для окремих новел Володимира Кириловича викликає певні сумніви у літературознавця.

Варто також зазначити, що дехто з дослідників дитячої новелістики В. Винниченка звертав свою увагу на роль художньої деталі в оповіданнях автора. Наприклад, С. Присяжнюк.: *«Письменник прискіпливо підбирає і психологічні деталі портрета, і деталі зовнішнього вигляду та поведінки персонажа. Згадаймо схожого на самого В. Винниченка Федька-халамидника»* [39, с.143]. І справді, неможливо не помітити, як детально він характеризує своїх героїв, як чітко, за допомогою слів йому вдається описати психологічний стан персонажа, кожна маленька деталь відіграє свою помітну роль у тому, щоб читач зміг краще зрозуміти вчинки і поведінку героїв, відтворити їх у своїй уяві.

Своє захоплення творчістю Володимира Винниченка виказував і відомий літературознавець С. Зігічук, який також був захоплений його талантом і манерою письма: *«Лаконічність, щирість, простота композиції, імпульсивність і динамічність розповіді, вміння вкласти важливу ідею і розмаїття подій у невеликі за розміром твори, широка панорама характерів (що, як правило, притаманна великим епічним полотнам), поглиблений психологічний аналіз – все це характерні ознаки художнього стилю*

Винниченка. Винниченко-психолог викликав бурхливу реакцію критиків. Одні називали його «лікарем людських душ», інші гостро засуджували «колупання» в потаємних закутках найсокровеннішого» [11].

Дослідниця Н. Скоболева-Сологуб у своїй праці звертає увагу на оповідання митця «Кумедія з Костем», зокрема на головного героя. Вона також зазначає: *«Автор не обминає суто натуралістичних деталей в показі поведінки й зовнішності Костя» [41, с. 62].*

Т. Денисюк, проаналізувавши творчий доробок письменника для дорослих читачів, робить висновок про те, що *«кожна деталь, мотив спрямовані на те, аби увиразнити образ дитини в минулому, образ теперішньої дорослої людини і відстань між ними» [20, с.63].* Тобто, як було вже сказано, митець намагається як можна детальніше розкрити читачеві образи дітей-головних героїв, а також показати різницю поглядів на життя і певні життєві ситуації у дитини й у дорослих.

О. Вовк у своїй статті «Емоційний потенціал дитячих оповідань Володимира Винниченка» зазначає: *«Пізнання світу дитинства у письменника нерозривно пов'язане з історією суспільства та його самосвідомістю. Автор не оминає увагою соціальний статус дитини, способи її життєдіяльності, стосунки з дорослими. Але передусім письменник заглиблюється у власне стихію дитинства, внутрішній світ маленької людини, її моральні випробування, сприйняття дорослого світу...» [14, с. 195].* Неможливо не погодитись з думкою літературознавиці, у дитячих творах Володимира Кириловича дійсно зображуються часи кінця XIX – перших десятиріч XX століття, показано те, яким було реальне тодішнє суспільство, чим воно жило, якими тоді були діти, чим вони цікавились, і які стосунки були у них з батьками і дорослими людьми, новим для української літератури є також заглиблення автора у світ дитинства.

Відігравав важливу роль також і соціальний статус. Тоді бідні люди ставали наймитами у багатих, діти не були винятком. Зрозуміло, що такі діти багато натерпілися у своєму житті і вони значно відрізняються за характером і моральними цінностями від дітей з багатих родин.

Академік В. Русанівський, як і більшість дослідників та літературознавців прихильно ставився до творчості митця загалом. Він наголошував на тому, що творчий доробок Винниченка займає чільне місце в історії української літератури, а також на тому, що письменник писав настільки оригінально, що його твори будуть цікавити читачів у всі часи: *«Яке місце посідають твори Винниченка в історії української літератури? Можна з певністю сказати: непересічне. По-перше, вони єднають початок століття з його серединою... По-друге, його мова позначена високим інтелектуалізмом... По-третє, письменник добре знав не тільки українську літературну мову, а й просторіччя, густо приперчене росіянізмами, вульгаризмами... І, нарешті, останнє: художня манера Винниченка настільки своєрідна, що його голос ніколи не загубиться в хорі української прози, як існуючої, так і майбутньої. Бо він видатний соліст»* [11]. Про чудове володіння В. Винниченком просторіччями свідчать репліки дитлахів-головних героїв із його оповідань для дитячого читання.

Втім, багато хто з сучасників не поділяли стилю письма митця, вважали, що мова його оповідань засмічена суржиком, вульгаризмами і просторіччями: *«Письменникові дорікали за розхристаність письма, грубувату, нечисту мову (М. Вороний), «волохатий і необроблений стиль» (С. Єфремов), за те, що його мова «поплямована великоруськими словами» (Нечуй-Левицький). Це Дзевєрін пояснює тим, що письменникові доводилося працювати в дуже складних умовах, він змушений був поспішати з роботою. Крім того, нерідко Винниченко свідомо вдавався до суржика, зважаючи на його поширення в самому житті»* [11]. На мій погляд, ця критика не є

доречною. В. Винниченко став новатором серед своїх сучасників зокрема й завдяки мовним особливостям своїх оповідань. Володимир Кирилович намагався відтворити у своїх текстах реальне життя людей початку ХХ століття, тож цілком доречно було використовувати мову, якою тоді розмовляли люди, нехай вона й не була ідеальною, зате повертає нас у ті часи, коли жив автор, саме цього він і прагнув. Через діалоги героїв митець показував їх природу, простоту, ті мовні особливості, які були притаманні тій епосі.

Літературознавець І. Дзеверін зазначав, що письменник *«...прагнув влити свіжу кров у поетику старого реалізму»* [11]. І мусимо визнати, митцеві це вдалося на славу. *«Як мало хто з сучасників, показав національну і соціальну неволю українського народу як органічну єдність його трагедії. ...Він умів схоплювати соціальні контрасти і конфлікти своєї доби, розкривати її болючі рани, скидати маски з лицемірів і фарисеїв, розкривати брехню, безчесність, не людяність, таврувати пороки (занепад моралі, людської гідності, злочинство, розпуста)»* [52].

Дуже зацікавився творчістю митця М. Жулинський, який написав цілий ряд праць, які заінтригували читачів: *«Спектакль, розіграний задля ідеї...»*, *«Голгофа українця Володимира Винниченка»* та ін.

Отже, проаналізувавши праці відомих критиків і літературознавців, можна зробити висновок про те, що більшість із них позитивно відгукувались про творчість В. Винниченка, зокрема його дитячу новелістику, вважали його твори взірцем, багато хто вважав поета сміливим новатором, чії тексти суттєво відрізнялися від тієї літератури, яка друкувалась у ті часи. Багато було сказано також про неореалістичний психологізм, властивий творчому доробку митця, про його оригінальну і неповторну манеру письма, мову творів, про його талант заглиблюватись у внутрішній світ головних героїв

(особливо ж дітей) і про те, що його література буде актуальною у всі часи. Це дійсно так, адже по-справжньому цікаві оповідання, з захоплюючими сюжетами і самобутніми персонажами ніколи не застаріють. А такими є зразки дитячої новелістики В. Винниченка. І справді, творчістю письменника захоплюються і до сьогодні. Дитячу прозу митця було уведено до шкільної програми, відтак цілі покоління читачів змалечку мають можливість проникнути у неповторний світ Винниченкових героїв.

РОЗДІЛ 2

ДИТЯЧІ ТВОРИ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА НА ТЛІ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШИХ ДЕСЯТИЛІТЬ ХХ СТОЛІТТЯ

2.1 Дитяча проза письменника в контексті вітчизняного письменства

В. Винниченко є унікальною фігурою як для історії української літератури, так і для історії нашої країни. Творчість письменника яскраво вирізнялась серед здобутків його сучасників.

Як було вже зазначено, В. Винниченко був одним із тих письменників, хто дав про себе знати як у прозі, ліриці, драматургії, не оминув він і літератури для дітей. Зокрема, для маленьких читачів, митець писав у жанрі оповідань і новел.

Дитяча література митця у 20-х роках ХХ століття стала досить популярною, вона викликала інтерес як у дітей, так і у дорослих. Його твори були надруковані майже у кожній дитячій хрестоматії, у кожній українській читанці. Це і не дивно, адже ці оповідання славилися своїми гострими сюжетами, цікавими подіями з життя маленьких героїв, психологізмом.

Твори дитячої тематики В. Винниченка уміщені в збірці «Намисто», яка складалася з 8 оповідань: «Гей, хто в лісі, обізвися...», «Ой випила, вихилила...», «Гей, чи пан, чи пропав...», «Віють вітри, віють буйні...», «Гей, ти, бочечко...», «За Сибіром сонце сходить, «Гей, не спиться...», «Та немає гірш нікому...». Ще 3 дитячі оповідання «Федько-халамидник», «Бабусин подарунок», «Кумедія з Костем» були опубліковані поза збіркою, в окремих виданнях. Кожне з оповідань збірки «Намисто», має назву народної пісні. Можна сказати про те, що назва кожного твору стає немов письмовим супроводом до розповіді.

Майже кожен твір зі збірки є автобіографічним, розповідає про місця, де жив письменник, в які ігри грав із друзями, навіть характери і вчинки деяких героїв автор вимальовував, пригадуючи себе малим.

За свідченням матері письменника, Володимир був найменшою дитиною у їх родині, був пещеним, йому все дозволяли. Подібного героя ми можемо побачити в оповіданні митця «Віють вітри, віють буйні...» - Гриня, який звик до того, що батьки завжди приділяли йому багато уваги, все робили для хлопчика, у нього було все, що хотів.

У дитинстві письменник любляв гратися у гудзики: *«Часом, бувало, що на усіх убраннях одрізано гудзики, а часом пропонувалося мамі цілі жмені наградних гудзиків...»* [49]. У збірці «Намисто» є оповідання під назвою «Ой випила, вихилила...», в якому головна героїня – Ланка також дуже любила цю гру, вона постійно виграла в інших дітей.

Ну і звичайно ж, оповідання «Федько-халамидник», яке є повним відображенням дитинства письменника. У цьому творі митець описував те місце, де проходило його життя, характер Федька і Володимира Кириловича у дитинстві є ідентичними. Він, так само, як і Федько був досить сильною дитиною, сміливою, інші діти його боялись, любляв досить ризиковані ігри: їздив на ковзанах до іншого міста (за 40 кілометрів), не боявся перепливати через ставок.

Дитячі оповідання збірки В. Винниченка «Намисто» багато в чому суголосні з творами інших українських та зарубіжних новелістів ХІХ-початку ХХ століття.

Одне з найбільш відомих оповідань письменника **«Федько-халамидник»** внесене до шкільної програми. Уже з самої назви твору зрозуміло, що мова йтиме про хлопчика Федька, який прославився своїми хуліганськими

витівками: *«Не було того дня, щоб хто-небудь не жалівся на Федька: там шибку з рогатки вибив; там синяка підбив своєму "закадишному" другові; там перекинув діжку з дощовою водою, яку збирали з таким клопотом.»* [10]. Його боялися всі діти: *«— Давай змія! — підходить ближче Федько. Гаврик кривить губи і хмикає. Стьопка зблід, але хутко зсотує нитки, зиркаючи на Федька.»* [10]. Але попри те, що він і був бешкетником, усе ж мав добре серце, любив своїх друзів, завжди був на їх боці, мав сильний характер і завжди чесно зізнавався батькам, якщо щось накоїв, терпів, коли його бив батько і сварила мати, бо розумів, що це справедливо: *«Він за ремінь не сердиться,— він розуміє, що так і треба. Але й три копійки бере, бо, справді, не брехав. Якби він схотів, то міг би одбрехатися, але Федько брехати не любить. Не любить також Федько й товаришів видавати.»* [10]. Можна сказати, що Федько був лідером серед сусідських дітей: *«Битись з ним і не пробуй,— перший по силі на всю вулицю. Враз тобі дасть підніжку...»* [10], він завжди виділявся сміливістю, інші діти брали приклад з нього, з його витівок, хотіли бути схожим на нього. Таким був і сусідський хлопчик – Толя. За нього Федько найчастіше отримував на горіхи від батьків. Толя був із багатой родини, батьки дуже любили його, на перший погляд може здатися, що це добра дитина, слухняна: *«Це була дитина ніжна, делікатна, смирна. Він завжди виходив надвір трошки боязко, жмурився від сонця й соромливо посміхався своїми невинними синіми очима. Чистенький, чепурненький, він зовсім не мав нахилу до Федькових забав. Але цей халамидник неодмінно спокушав його, і бідненький Толя приходив додому задріпаний, подраний, з розбитим носом»* [10]. Цей хлопчик, на відміну від халамидника, попри свій невинний вигляд був дуже підлою людиною, йому самому хотілося грати з Федею у його хуліганські ігри, проте своїм батькам він завжди брехав, що це Федько змусив гратись із ним: *«Де ти так убрався?! Хто тебе так? — жахалась вона. Толя плачучи казав, що він не винен, що Федько призвів на те.»* [10]. Звичайно ж, батьки вірили своїй

дитині й у всьому завжди звинувачували розбишаку, вірили словам Толі і Федькові батьки, які вважали його хорошою, слухняною дитиною, на відміну від їх хулігана. На мою думку, це неправильний вчинок і батьки Федька були занадто суворими до нього, не вірили йому, обзивали, били, хоч їх син, насправді був доброю людиною, хорошим другом, який завжди прийде на допомогу слабшим. Коли стався прикрий випадок на річці (Толя захотів похизуватись перед хлопцями і так само, як і шибеник, перейти річку по крижинах, але не зміг), саме Федько витяг його, хоч уже й зібралась ціла юрба зацікавлених дорослих, але ніхто з них не наважувався допомогти. Проте, коли прийшов час відповісти за цю ситуацію перед батьками, Толя підставив Федька, сказавши, що це той змусив його це зробити: «— Я не хотів іти, а вони мене потягнули на річку. А потім Федько узяв і пхнув мене на кригу... Спитайте всіх... Я не винен...

Федько аж труситись перестав і подивився на Толю.» [10].

Нечесний і підлий вчинок брехуна коштував шибеникові життя. Адже, рятуючи Толю, Федько дуже змерз і сильно захворів, ще й сильно його побили батьки, бідолашний не витримав і помер. Твір навчає малечу завжди бути чесними, цінувати справжніх друзів, які готові заради тебе на все, завжди допомагати слабшим і у будь-яких життєвих ситуаціях залишатись людиною, вчиняти благородно. А також тому, що зовнішність оманлива. Людина може бути хуліганом з бідної родини і мати велике серце, а може бути тихою, скромною, але підступною.

Відомий дитячий письменник **Б. Грінченко**, так само, як і В. Винниченко піднімав у своїх творах проблеми: дружби, стосунків дітей і батьків, людяності, бідності і злиднів, соціальної нерівності, доброти, страху і переживань дитини. Його оповідання «**Грицько**» дуже нагадує твір Винниченка «Федько-халамидник». І там, і там розповідається про двох

хлопців, які не дуже ладнали між собою, один був багатший за іншого. Грицько і Степан були сусідами. Степан ріс у неповній родині, матері було важко матеріально, тому вони часто не могли собі дозволити купити чогось із їжі та одягу. Саме тому Степан був трохи злим, недружелюбним, на відміну від Грицька. Грицька можна порівняти з Федьком. Він був сильною, доброю дитиною, готовою прийти на допомогу навіть тій людині, з якою він перебуває у не дуже гарних стосунках. Грицько, попри сварку і попри те, що Степан ударив його, навіть не роздумуючи, кинувся у воду рятувати товариша, який не вмів плавати: *«І сам Грицько як був, у одязі, шубовснув з кручі в воду. Він випірнув зараз же і поплив до Семена, що ще держався на воді.»* [18]. У Федька з Толею була схожа ситуація. Федько врятував його, коли той тонув. Тільки от фінал у творах усе ж різниться. У Б. Грінченка він є щасливим. Грицька усі хвалили за його вчинок, мати Степана розцілювала його: *«— Ну, хлопче, добрий з тебе козак буде, моторний!...»*; *«Семенова мати підбігла до Грицька і, одразу вхопивши його, притиснула до себе і тричі поцілувала, промовивши: — Дай тобі, боже, усього... усього... за те... ти... .»* [18]. З того дня хлопці помирилися і стали товаришувати, Грицько віддав Степанові свої бублики. У Винниченковому оповіданні «Федько-халамидник» ситуація трохи інакша, фінал є трагічним, маленький Федько помирає через підлий вчинок Толі, якого витяг із холодної річки.

Оповідання В. Винниченка **«Кумедія з Костем»**, яке теж не увіходило до збірки «Намисто», як і «Федько-халамидник», присвячене також темі дитячої смерті. Розповідає твір про трагічну долю сильного хлопчика Костя, над яким часто насміхалися товариші, ображали його, вважали дивним: *«— Не роздягайся, Кость, а то видно буде, що ти байстрюк, — насмішувато сказав Микита і моргнув Семенцеві.»* [9, с. 1]. Кость міг стерпіти усі насмішки, але дуже його ображало, коли казали щось про батька, і коли називали його байстрюком. Загалом, з твору можна зробити висновок, що

Костя ніхто не любив, він був нікому непотрібним сиротою, над яким часто знущались діти, не жалували його і дорослі: *«Лановий аж скипів од гніву:*

— А ось тобі товар!.. А ось тобі хиркати!..

Кость тільки дригав ногами, але мовчав.

— Дригай, дригай!.. Ось тобі! Ось тобі!

— Ну?! Будеш знати, як товар у пшеницю пускати? Кость раптом схопивсь на ноги, підскочив аж до бороди ланового, хиркнув йому в лице і побіг на гору.» [9, с. 1]. Хлопчика не було кому захистити, тому він вимушений був робити це сам. Завжди терпів, коли його бив і сварив пан, ніколи не плакав, хоч і натерпівся за життя багато чого. Навіть коли хлопчик захворів, про нього ніхто не хотів дбати, усім було байдуже : *«Тетяна, стара ряба дівка, кричала на всю кухню, що вона краще під шум піде, ніж має пропадати від холери від "паришвого байстрюка"»* [9, с.1]. У маленького Костя була єдина радість у житті – недокурки від батькових сигарет, які він беріг як святиню: *«І, як тільки зачинились двері, він схопився з нар, з висмикнутою сорочкою підбіг до кинутого недокурка, схопив його й став жадібно смоктати. Недокурок погас. Він вийняв його з рота, підніс до лиця і став розглядати. І посміхнувся ніжно-ніжно, аж засяв очима.»* [9, с.1]. Кухарка Тетяна побачила, як хлопчик палить і почала його сварити, забирати недопалки, не знаючи усієї історії. І тоді Кость перший раз заплакав, адже хотіли забрати найцінніше – єдину річ, яка залишилась від тата: *«— Ой, оддай, ой, оддай!.. Це моє... Це моє... Це — татове... Дай мені... Дай...*

І не встигла Тетяна вслухатись в слова його, як Кость несподівано, всім лицем уже, а не одним носом, скривився, підборіддя й губи затіпались, очі налились сльозами, і він голосно, простягаючи руки і повторюючи "оддай, оддай", гірко, на всю хату заплакав.» [9, с.1].

Тетяна дуже здивувалась тому, що хлопчина заплакав, розповіла пану, він теж був здивований: *«І вже прийшла трохи тоді, як в хату ввійшов лановий і вона стала йому розказувати, "яка вийшла кумедія з Костем". — Та невже заплакав? — скрикнув той неймовірно.»* [9, с.1]. Таке враження, ніби вони спеціально доводили дитину до стану, коли мало б хотітися заплакати, але все марно, і от, нарешті, сталося це диво. Хлопчикові було байдуже, як до нього ставляться оточуючі, байдуже, що його ніхто не любить, він ніколи ніяк на це не реагував, тільки «хиркав», та і сам нікого не любив, лише свого батька-пана, за яким дуже сумував. Фінал твору трагічний – дитина помирає через хворобу і байдужість дорослих людей.

Твір В. Винниченка **«Кумедія з Костем»** викликає асоціації з оповіданнями **Д. Марковича «Шматок» та «У найми»**. У першому з них ідеться про смерть малого пастушка Івана Вільного, який доглядав отари хазяйських овець у таврійських степах. А в другому оповідається сумовита історія про багатодітну родину селянки Ганни, єдиного годувальника якої чотирнадцятилітнього Степанка-підпасича звільнили з роботи без виплати грошей. Побачившись із рідними, він вирушив на пошуки іншого заробітку, а Ганна змушена була віддати в найми й маленьку Марисю, яка по дорозі до господарів замерзла.

Якщо герої Д. Марковича гинуть у холодному степу, то Пилипко з оповідання іншого сучасника В. Винниченка **Панаса Мирного** замерзає в засніженому лісі. Тематику подібних дитячих творів митець брав із реального життя. Письменник бачив, як тяжко живеться народові, у яких злиднях тоді жили люди, він просто не міг оминати цієї проблематики. Дитячі оповідання митця славилися глибоким соціальним змістом, співчуттям до долі малечі з суспільних низів. У творі **«Морозенко»** мова йде про маленького хлопчика Пилипка та його матір Катрю, які дуже бідно жили: *«Не лежало на тій примостці, як у добрих людей буває, ні хліба шматочка,*

ні солі дрібочка; А вгорі з кутка виглядав невеличкий образ — не знать, святого чи святої, бо на йому малюнок потемнів, позлущувався, одні тільки чорні очі сумно визирали з пожовклого обличчя, немов скаржилися на холод та голод, що доводилося терпіти хазяїнам хати... » [36, с. 1]. Катрі складно було жити, багато лиха спіткало її. Героїня рано залишилась сиротою і тяжко працювала у пана. Коли на світ з'явився її син – Пилипко, вона ніби ожила, її життя набуло сенсу: *«Вночі не спить, його доглядає, вдень серцем за його мліє, коли робота одірве від його на яку хвилину. Нема для неї щастя й спокою, як біля його.»* [36, с. 3]. Він був єдиною втіхою, Катря дуже його любила та оберігала, син був найціннішим скарбом у її житті. Катрі було дуже важко на серці через те, що вона була бідною і кожен новий день ставав для неї випробуванням, адже не було чого їсти, не було чим топити піч. Вона переживала не за себе, а за сина. Маленький Пилипко втішав маму, він був вразливим хлопчиком, не міг дивитись, коли комусь погано. Переживаючи за те, що вони з ненькою завтра їстимуть, малюк вирішив роздобути їжу завдяки колядуванню у свого хрещеного. Проте на вулиці був лютий мороз. Мати, переживаючи за сина вирішила його налякати Морозенком, який кусає усіх дітей. Проте хлопчика це не налякало, він готовий був на все, аби тільки мама не хвилювалася і не плакала. Фінал твору трагічний – хлопчик помирає в лісі від холоду. Твір є подібним за проблематикою до оповідань збірки «Намисто» В. Винниченка. Панас Мирний, як і Володимир Кирилович, дуже майстерно змалював емоційний стан своїх юних героїв, зокрема незадовго до їхньої смерті.

У новелістичні діалогії **«Гей, не спиться»** і **«Гей, чи пан, чи пропав...»** В. Винниченко описує життя нерозлучних близнят Івашка та Любки. Вони були дуже дружними братом і сестрою, завжди трималися разом. Івашко посперечався з друзями і хвалився, що після екзаменів зробить у себе голубник і заведе десять пар голубів. Похвалитись похвалився, а для усього

цього гроші потрібні. Отож, далі розповідається про план дітей, як заробити грошей і безпосередньо про заробітки. У творі є місце для обману і крадіжки (діти так захопилися ідеєю мати голубник, що пішли на злочин, украли гроші у Лейби), а проте, все ж, повернули за винагороду, сказавши, що вони знають, у кого гроші і повернуть їх. Таким чином, хоч і не чесно, але у дітей з'явилися гроші. Далі починаються справжні пригоди, головні герої потрапляють у складні життєві обставини, та все ж їм удається збудувати голубник. Зі звичайної розваги догляд за голубами став справжнім хобі для близнят, вони увесь свій час приділяли голубам, їм цікаво було спостерігати за життям пташок, вони переживали за них і оберігали: *«А що ж ти хочеш?? Що?? Щоб сірий там із голоду загинув? Щоб отам мучився й загинув? Га? А ми тут будемо стоять та "не, не, не" кричать? Га?»* [7, с. 28]. Дане оповідання, як і більшість творів збірки, написане живою мовою, автором передано навіть дефекти мовлення у персонажів: *«— Ну, нехай узе дам. Нехай узе несе.»* [7]. Оповідання навчає маленьких читачів любити природу і тварин, піклуватися про них, ніколи не здаватися і йти до своєї мети, чинити по совісті, перш ніж вихвалитися – думати, любити і поважати своїх братів, сестер, бути для них найкращими друзями і цінувати свою сім'ю.

Мотив любові до природи, до пташиного світу обігрується й у творах для дітей Н. Забіли, О. Іваненко, М. Трублаїні, які в 20-30-х роках опублікували чимало текстів природознавчого характеру. Письменники передають уміння дитини співчувати тваринам і птахам, бажання якось допомогти тим, хто в біді.

В оповіданні В. Винниченка **«Та немає гірш нікому...»** головними героями є два хлопчика-сироти – Льоня, який жив у свого дядька, та Сашко – він працював і жив у хазяїна. Діти подружилися і дуже підтримували один одного, адже їх об'єднувало спільне горе, і кожен з них знав, як це, коли тебе

б'ють, змушують робите те, чого ти не хочеш, коли відчуваєш себе самотнім:
«— Та коли б оддали, то нехай уже... нехай уже й шматують.

— *Оддадуть, чесное слово, оддадуть, Льоню. Вони ж самі бачать, що й отметки в тебе погані, і що... В тебе ж погані отметки, правда? — раптом трохи неспокійно сам себе перебиває Сашко.»*[7, с. 31]; *«Та Сашко не може так, без нічого, помиритися і тим, що Льоню шматуватимуть. Еге, він сам так легко не дається на це.»* [7, с. 31].

Льоня не любив свого дядька через те, що той був шляхетного роду і хотів і небожа виховати таким, але хлопчик звик до іншого життя. Він був родом із простої, мужицької родини, а дядько влаштував Льоню навчатись до елітної гімназії, не спитавши хлопчика, хоче він того, чи ні. Йому не подобалося там учитись. Проте, все ж таки, Льоня жив із ним, адже інших родичів у нього не було: *«— А може, є ще які у тебе родичі тут? Може б, їх попрохати?»*

У Льоні чудно струшується нижня губа. Він підбирає її, притискує до горішньої губи й трохи мовчить. А потім тихо каже:

— *Нема в мене тут ніяких родичів. І нігде.»*[7. с.31].

Льоні настільки не подобалось жити у свого дядька, що він мріяв про втечу. Не через те, що йому не було чого їсти, чи чогось бракувало, йому просто хотілося жити тим життям, яким він жив, коли ще була жива його мама. Дядько і його дружина постійно тиснули на хлопчика, змушували робити те, чого він не хотів, погано до нього ставилися. Через таке ставлення до себе, малий спеціально погано навчався у гімназії, йому не хотілося жити за правилами дядька. Він згадував, як дружив із простими хлопцями і грав на вулиці, коли була жива його мати і сумував за тим життям: *«— І не буду їм ні адвокатом, ні попом, нічим! І нехай буду вуличником! Нехай! Як я жив з мамою, так і уроки робив, і гулять бігав, і скрізь. А тут як на десять мінут*

надвір вийду, так зразу: "Куди, вулишник?" А за те, що з тобою стрічаюся, так вуха одривають. "Я з тебе зроблю чоловіка". А я не хочу їхнього чоловіка! І буду з тобою стрічатися, а в них не хочу жити. Мама нічого не казала, що я з простими хлопцями гуляв. А вони... » [7, с. 31]. Усе це свідчило про нелюбов дядька до Льоні, адже коли люблять дитину, її не ображають і не принижують, не кажуть образливих речей про померлих батьків: «Так, так, серденько. Подякуй і ти своїй мамоньці, що такого з тебе зробила. Як сама нікчемна та гуляща була, то такого й...» [7, с. 32]. Не дивно, що Льоні хотілося втекти. Кінець твору драматичний. Дядько дуже побив маленького сироту і хлопчик таки залишився на навчання у гімназії, чого він так боявся і не хотів.

В оповіданні В. Винниченка **«За Сибіром сонце сходить...»** автор розповідає про двох друзів – Гаврика і Михася. Про Гаврика можна сказати, що він був трохи безвідповідальним, вертлявим, мав запальний характер, часом поводився, як маленький: « Але гарячий він дуже був та загонистий, міг лягнути що-небудь Сьомкові зопалу... » [7, с. 34]; «Гаврик, той, як дитина: гайда та гайда, наче йому було чотири роки, а не десять. Аби, мовляв, лопата та пістолети, а там що Бог дасть.» [7, с. 34]. Михась же був спокійною дитиною, перш ніж щось робити – завжди обдумував усе наперед: «Ну, а Михась так не міг. На галай на балай* робити не годилося. Треба було все гарненько обдумати, за все поклопотатися, нічого не забути» [7, с. 34]. Хлопці були з неблагополучних родин. У Гаврика «батько пиячив, бився, мати все плакала... » [7, с. 34], а у Михася тато хоч і не пив, проте в їхній родині були часті сварки між батьками, перепадало і Михасеві. Дітям закортіло покинути свою місцевість, яка набридла і вже приїлася, вони побачили в бінокль, що на іншому боці гарний ліс, стало цікаво і вони вирішили удвох перебраться жити туди: «викопати в лісі печеру, сховатися в ній і жити собі вдвох. Копали б собі в лісі коріння, збирали дикі грушки, лісові

ягоди та й жили.» [7, с. 34]. Довго вони збиралися, вирішували, що потрібно взяти з собою. Дорога також була довгою і важкою. Діставшись до місця призначення, діти зрозуміли, що ніякого лісу там не було, просто так здалеку здавалось, ніби він є: «А лісу й сліду не видно було нігде. Скільки око хапало вперед, по один бік дороги були все оці самі городики, або пооране, чорне поле, або (понад балкою) садки.»; «Це ж не могло бути: адже з дзвіниці ясно було видно тут ліс!»; «Що ж тут таємного та далекого?! Смітник оцей? А оті дерева, мабуть, лісом здавалися.» [7, с. 34]. Діти опинились у незнайомій місцевості, повній небезпек. Правильно в народі кажуть: «Добре там, де нас немає». Хлопці бачили таємничу далечінь, гарний ліс, мріяли там жити, бо вдома їм уже здавалось нудним і нецікавим. Але це виявилось тільки небезпечним міражем. Людям завжди здається, що десь там може бути краще, однак частіше за все, вони помиляються з цього приводу.

В оповіданні В. Винниченка «Гей, хто в лісі, обізвися...» йде мова про маленького хитрого бешкетника – Зіня: *«Зінь — дуже слухняний та лагідненький. Він майже ніколи не сперечається, ні з ким не свариться, не верещить, не пацає ногами. А тим часом добивається всього, чого хоче. І тільки тим добивається, що дуже ласкавенький.»* [7, с. 2]. З хлопчиком не могли впоратись батьки, отож лякали його злим Корчуном, який карав усіх неслухняних дітей, тільки так вдавалося примусити Зіня слухатись: *«І коли Зіньові казали: "Чекай, чекай, ось скажу Корчунові", то він готов був усе робити, аби тільки не казали»* [7, с. 2]. Звичайно ж, якщо маленькій дитині розповісти про якусь страшну істоту, вона буде дуже боятися її, так і Зінь, він побачив на власні очі Корчуна, який насправді був звичайною людиною, проте дитина сама собі під впливом страху і страшних розповідей батьків додумала, що ця «страшна істота» може завдати їй шкоди.

Ще одним оповіданням, у якому однією з ключових проблем є страх, став твір **«Віють вітри, віють буйні»**, де розповідається про розпеченого

хлопчика, котрий боявся залишатись один у своїй кімнаті, йому здавалось, що там хтось є: *«Навіть макітра з пиріжками в кутку, накрита рушником, та сама макітра, з якою Гринь у такому щирому приятелюванні, і та щось таке таємне ховає в собі. А що вже ота чорна, чотирикутна дірка дверей до спальні, то на неї просто дивитися неможливо, така вона загадкова та моторошна!»* [7, с. 1]. Гринь звик до того, що йому завжди приділяють багато уваги, усі його люблять, бігають коло нього, усі, окрім наймички Саньки. Хлопчик бачив, що вона проста наймичка, яка виконує усі забаганки його батьків, як вони зневажливо поводять себе з нею, то й сам поводився з нею так само: *«— Подай сюди води, ти! Рябухо!»* [7, с.1]. Адже ми беремо приклад із наших батьків, копіюємо їх поведінку і вчинки.

Залишившись удома удвох, Санька займалась хатніми обов'язками, їй було не до Гриня. А він робив усе, тільки щоб вона побула з ним, почитала йому казочку, з нею йому не було страшно. Проте Санька не хотіла сидіти з ним, їй було неприємно, що він до неї ставився як до прислуги, обзивав. А як тільки батьки за поріг – відразу біг до неї. Та все ж, дівчинці стало шкода Гриня, хоч і подразнила його, але посиділа з ним і розповіла казку (реальну історію зі свого життя) про те, як була Санька гарною дівчинкою, а зла царівна перетворила її на рябу і страшну. Гринь зрозумів, що це реальна історія, йому стало дуже жаль Саньки, хотілося її підтримати і заспокоїти: *«Потім пригортається всім тілом до Саньки, невміло підносить руку до Саньчиного лиця і гладить так, як гладить його самого мама, коли його образить хто-небудь»* [7, с. 2]. З цього моменту діти помирились і більше не сварилися: *«— Я буду тебе любити, Саню. А Саня все мовчить і тільки несміло гладить по стриженій темно-русявій голівці»* [7, с. 2]. Отож, бачимо, що насправді Гринь – хороша дитина, яка під впливом своїх батьків, беручи з них приклад, так зневажливо ставився до бідолашної наймички. Ми часто засуджуємо людей та їхні вчинки, їх зовнішність, не знаючи про них абсолютно нічого,

можливо якась складна життєва ситуація змусила бути їх саме такими, які вони є. Не слід забувати про це, людям варто бути більш людяними, добрими і ввічливими один до одного.

Оповідання «Ой випила, вихилила ...» розповідає нам про дитину, яка змушена була рано подорослішати через хворобу своєї матері. Вона рідко виходила на вулицю до своїх однолітків: *«Та й уся вона тепер інша стала: така важна, та стара, та хазяйновита, та задавака. На вулицю, чи в степ, чи навіть на річку її й не докличешся»* [7, с. 7]. Дівчинка дуже добре грала у популярну тоді гру «Гудзики», вона обіграла усіх друзів, тому з нею було цікавіше грати: *«Але Мусі не хочеться грати без Ланки. Ну, що за щастя виграти в Котика, чи в Юшки, чи навіть у Гришки. От у Ланки, оце так!»* [7, с. 8]. Звичайно ж, Ланці дуже хотілося на вулицю до друзів, проте її чекало господарство, вона розуміла, що окрім неї ніхто не наготує обід, не сходить за продуктами, не прибереться. Тому якщо інколи вдавалось вибігти на вулицю – дуже цьому раділа. Якось вона посперечалася із друзями, що зможе відрізати сімака у генерала, якщо Гришка дасть їй цебер для хворої мами. Тут знову ж таки присутня проблема страху, адже дівчинка, можна сказати, пішла на злочин, тільки б дістати цебер і допомогти матері, полегшити їй біль у ногах, вона дуже боялася і переживала з цього приводу : *«Але що саме бубонять вони там, Ланка не чує, бо у вуха її страшенно гунає серце, так гунає, що аж ув очах стає каламутно і ноги м'якнуть»* [7, с. 9].

З твору бачимо, що Ланка дуже любить свою маму і готова навіть здійснити злочин, аби їй стало краще.

Письменники-класики, до досвіду яких приглядався В. Винниченко Марко Вовчок, Б. Грінченко, М. Коцюбинський, Д. Маркович, Панас Мирний у своїй творчості не оминали теми тяжкої праці дітей простолюду. Твір **«Дев'ять братів і десята сестриця Галя»** розповідає нам про важке, бідне

життя багатодітної родини, яка ледве зводила кінці з кінцями: *«А коли б хто спитав діточок: де ваші сорочечки? де ваша одежинка? — дітки тому покажуть, що їх сорочечки сохнуть он тамечки на березі, а іншої одежинки в їх нема. А зимою? А у холод, у морози? Зима, холод, мороз! Отес негарний час! Тільки він почина надходити, мати гірш плаче та усе перепитується: "Як то ми перебудемо?»* [29, с. 1]. Матір віддала старшого сина у наймити, вважаючи, що там йому буде краще, але хлопцеві було там досить важко. Хазяїн був дуже вередливий: *«А хазяїну не можна було вгодити. Хазяїн був задирливий і вередливий чоловік, а до того ще окрутний чоловік»* [29, с. 2].

Згодом на заробітки подалися і менші брати та маленька сестричка. Важке життя у неволі. Письменниця показує нам, якими підступними, жорстокими були пани, як вони знущалися з простих бідних людей, наживалися на їх праці. У той же час у творі зображується, як на мій погляд, ідеальна родина, хоч вони і були зовсім бідними, проте найважливіше – вони дуже любили і цінували один одного, у всьому слухалися матір, поважали її.

Іншим оповіданням **Марка Вовчка** є *«Ведмідь»*, у якому розповідається про те, як цікаво діти проводили літні канікули з дідусем. Мабуть, кожному із нас подобалося приїжджати до своїх бабусь із дідусями у гості, так і героям даного оповідання Меланці та її старшому братові – Михайлу: *«Славно було літувати у пасіці Михайлу з дідом, і Мелася маленька, покинувши мати з старшою сестрою домувати, сама прителішилася до дідуся і хазяїнувала у його в пасіці: співала пісень, ходила по полю збирати полуниці, розбила два горщатка і одну мисочку, теж бджоли доглядала, так що аж, незвичайні, кусали її і тим робили часом з любенького личенька невіть що: з одного боку глянь – Мелася, її щічка, її вічко, а з другого боку глянь – якийсь дутик. Уставала Мелася раніш од усіх і лягала од усіх пізніш, бо, пораючись у дідусевім хазяйстві, було їй, вже казано вам, такого діла, що ой-ой!»* [28, с. 1]. Брат і сестричка були у дуже дружніх і довірливих

стосунках, завжди трималися разом і любили один одного. Маленька Мелася зрозуміла, що на них із братом чекає небезпека: *«Що ж ви думаєте? Страшений, патлатий, важкий ведмідь одвідав!»* [28, с. 1]. Дитина хоч і розгубилася й дуже злякалась: *«І сльози палючі капали на його від жаху та від трусу, і сердечко маленьке колотилося коло його вірненьке та щиреньке, а він сонний переступив два ступні ті у хижку безважливо і знов припав, сном поклонений.»* [28, с. 1], та все ж зрозуміла, що потрібно діяти, рятувати брата: *«Маленькі рученятка вхопилися за сонного брата, трохи не вломилися, а піднесли його трохи й сунули у хижку і зачинили там»* [28, с. 1]. Дана казка є схожою до Винниченкової діалогії «Гей, не спиться», в якій також автор показує дуже дружних близнят, які так само, як і герої даного твору завжди все робили разом, не дивлячись на різницю у віці, також, присутня проблема страху, яка наявна у багатьох творах Володимира Кириловича.

В оповіданні **«Свекор» Степана Васильченка** розповідається про маленького хлопчика – Василька, якого усі рідні називали «Свекор» через його характер: *«Не вподобається йому що-небудь – зараз на ніч, укриється рядом і почне звідтіль вичитувати та всі непорядки в хазяйстві перебирати: і те в нас недобре, і те не так, як у людей ведеться»* [6]. Василько був вередливим хлопцем, міг зробити зауваження навіть сторонній людині. Оповідання є іронічним, батьки вирішили пожартувати з Василька, запропонувавши йому одружитися, той з радістю погодився: *« - Ги... засміявся Василько, соромливо закриваючись рукавом. Батькова розмова йому до вподоби... .»* [6]. Хлопця можна назвати лінькуватим, він не хотів вчитися: *«- Що мені та школа – хліба дасть?»* [6], думав, що у дорослому віці йому не доведеться працювати. Батьки стали казати, що коли він одружиться – треба усе ж таки буде працювати, годувати родину: *«Будеш уже сам усе робити, - себе й жінку годувати й зодягати, сестру заміж оддаси, а мене з матір'ю до смерті доглядати мусиш»* [6]. Василько, коли

зрозумів, що його чекає, відразу здав назад: « - А що, Василю, швидко будеш женитися? Василько, було помовчить трохи, а потім поважно одмовить: - Так-то й женитись!... Там тобі така морока, що нехай його кат візьме.» [6].

З творчістю відомого письменника **Спиридона Черкасенка** ми починаємо знайомство ще з дитинства. Його оповідання «Маленький горбань», «Сашків кінець» та «Безпритульні» є доволі цікавими та гостросюжетними. Письменник змушує нас похвилюватися за долю головних героїв.

Його оповідання «**Сашків кінець**» описує байдужість хлопчика до смерті свого батька. Коли той помер, дитина розплакалась не через втрату рідної, найближчої людини, а через те, що тато тепер не купить йому картуза: «— Авжеж... шкода...— хлипав Сашко, втираючи сльози обома кулаками.— Обіцяли, як видужають, нового картуза справити... ги-ги... та й померли, не справивши... ги-ги...» [47]. Дуже цинічний вчинок, який говорить про те, що Сашко насправді не любив свого батька, а просто його використовував. Ряд його вчинків: небажання йти на похорон, під час похорону він грався з друзями і навіть не думав про те, що його батька більше немає в живих. Для нього було важливіше виграти суперечку, випити і погуляти. За характером Сашко чимось нагадує Федька з оповідання Володимира Винниченка Федько-халамидник»: «Верховодить завжди Сашко, бо він дужчий за всіх, бо він не боїться ні вчительки, яка вже давно махнула на нього рукою, заспокоївшись на тім, що Сашко тільки зрідка зазирає до школи, ні батька, чий ремінь, крім навмисне прибільшеного Сашком галасу й лементу, не лишає по собі ніяких наслідків.» [47]. Федько також був розбишакою, лідером серед сусідських дітей, якого побоювались і поважали. Проте Федько, на відміну від Сашка, мав серце, завжди допомагав друзям, його не можна було назвати бездушною людиною, він просто був бешкетником, з яким не могли впоратись батьки і який не любив школу.

Отож, проаналізувавши зразки новелістики В. Винниченка у контексті української дитячої літератури його доби, можемо сказати, що його дитячі оповідання продовжують кращі традиції письменників-реалістів старшого покоління (Марко Вовчок, Д. Маркович, Панас Мирний, І. Франко), суголосні творчим пошукуванням сучасників (Б. Грінченко, С. Черкасенко), сповнені глибокого психологізму в змалюванні світу юних героїв. Він надзвичайно точно міг описати душевний стан малечі, акцентував свою увагу саме на почуттях дітей, ставленні до конкретної ситуації, поведінці у складних обставинах, на рисах характеру. Визначне місце у творах В. Винниченка займала саме дитяча душа, її тривоги і переживання. Митець писав про те, що бачив у реальному житті: про бідність і злидні, про тяжке дитинство сиріт, про дитячу дружбу і складні відносини з батьками, про соціальну нерівність і через це складнощі у спілкуванні.

2.2 Володимир Винниченко і світова література для дітей

Як уже зазначалося раніше, на розвиток дитячої літератури початку ХХ століття у світі вплинули суспільні потрясіння, політичне становище країн. Письменники намагалися в творах для юних уникати тем війни і усього негативного, що відбувалося у світі, аби не травмувати дитячу психіку. Вони прагнули розповідати лише про краще, ідеальне, творче, а не руйнівне.

Якщо шукати в зарубіжній літературі для підростаючого покоління якісь паралелі чи відповідники з новелістикою В. Винниченка, то насамперед згадується прославлений дитячий письменник **Марк Твен**, автор, мабуть, одного з найпопулярніших творів – «**Пригоди Тома Сойєра**», в якому розповідається про маленького бешкетника – Тома, якого виховувала тітка (батьки хлопчика загинули). Тітка не завжди могла впоратись із хлопцем, часто жаліла його і боялась сварити, бо дуже любила, постійно дивувалась витівкам Тома: *«Але, боже ж мій, він завжди придумав щось нове, і ніколи не*

вгадаєш, що він утне. Він начебто знає, скільки можна мучити мене безкарно, а коли я розсерджуся, зараз же втече або розсмішить мене. І гнів мій проходить, і я не можу його бити. Я не виконую свого обов'язку щодо цього хлопця, нічого гріха таїти. Сказано ж в біблії: заощадиш різку — зіпсуєш дитину. Я страждатиму за гріхи нас обох, це я знаю напевне. Він пустун. Але, боже мій, він же, бідолашній, син моєї покійної сестри, і не можу я його відшмагати» [32, с.1].

Сам хлопчик був дуже активною дитиною, користувався авторитетом серед своїх однолітків, завдавав клопоту тітці Поллі: *«Вони рвали один одному волосся та одяг, розбивали й дряпали один одному носи, вкриваючи себе курявою та славою. Нарешті з диму битви виринає постать Тома, який сидить верхи на чужому хлопцеві і гатить його кулаками.*

— Кажу "більше не буду!" — вимагає він..» [32, с.2].

Том запросто міг прогуляти школу і був доволі хитрим і винахідливим підлітком. Міг сам викрутитися зі складних ситуацій. Його можна назвати бешкетником та фантазером. Часто ігри хлопчаків були небезпечними для здоров'я. Не дивлячись на те, що Том був неслухняною дитиною, хуліганом, який часто витворяв не дуже добрі речі, все ж мав добре і чуйне серце. Завжди допомагав друзям, поважав тітку Поллі, міг розвеселити, був працьовитим. За характером Том Сойєр був дуже схожим на головного героя оповідання «Федько-халамидник», який, як було вже зазначено раніше, був також неслухняним шибеником, а водночас доброю людиною.

Твір **Марка Твена «Принц і злидар»** розповідає нам цікаву і захоплюючу історію двох хлопців з дуже різними долями, з різним матеріальним становищем, стосунками в родині.

У родині Кенті народився хлопчик Том, який був узагалі їм непотрібен. Сім'я була неблагополучною. Батько і бабуся були злочинцями і п'яницями, подавали не найкращий приклад для Тома, часто били його. Проте він виріс добрим і розумним хлопчиком : *«Але батько й баба були справжні дияволи. Вони напивалися при кожній нагоді й билися; а як хто випадком навертався їм тоді під руки, то і йому перепадало. Джон Кенті був злодій, а мати його — жебрачка. Вони й дітей привчили просити милостиню, але зробити з них злодіїв їм не вдалося. Серед злиденних мешканців того будинку жив старий пастор, вигнаний королем із служби з мізерною пенсією. Часто, потай від батьків, він забирав хлопчиків до себе і навчав їх»* [33, с. 1]. Але хлопчик не знав іншого життя, тому вважав, що ті умови, в яких він зростав були цілком нормальними. У вільну хвилину він мріяв стати принцом, аби пізнати інший бік життя, подивитись, як живе справжній принц, познайомитись із ним. Через складну долю жебрака, який вимушений ходити і просити милостиню, якого постійно б'ють і лають батьки, хлопчик все частіше починає проводити увесь свій вільний час у мріях про краще життя, про те, як він стає справжнім принцом: *«Від голоду й болю та від грубої лайки, що лунала по всьому дому, він довго не міг заснути. Але, нарешті, думки його полинули в далекі казкові країни, і він, задрімавши, опинився в товаристві обсіпаних самоцвітами принців.»* [33, с. 1].

В іншій родині, у цей же день також народився хлопчик, усі були щасливі від того: і батьки, і родичі, і навіть чужі люди. Дитина була бажаною: *«Вся Англія жадала його народження. Англія так довго чекала його, так надіялась на нього, що коли він, нарешті, з'явився на світ, народ не тямив себе з радощів. Майже незнайомі люди кидалися одне одному в обійми, цілувалися й плакали. Цю подію святкували всі: вельможне панство й простолюддя, і багаті, і бідняки,— всі співали, танцювали й пили доп'яну.*

Кілька днів гуляли від зорі до зорі.» [33, с. 1]. Йшлося про народження принца Уельського.

Тобто, бачимо дві зовсім протилежні за поглядами на життя, за соціальним статусом, за матеріальним становищем родини. В одній дуже чекали на народження сина, а в іншій – навпаки, дитина виявилась непотрібною батькам, до неї погано ставились, били і не поважали.

Том (хлопчик з бідної родини) зайшов якимось далеко від дому і сам здійснив свою мрію – побачив палац і принца, захотів із ним поспілкуватись, але його не пустила охорона. Принц, не дивлячись на своє високе матеріальне становище, виявився порядною, доброю людиною, яка не цурається бідних, він наказав впустити хлопчика: *«Як смієш ти так кривдити бідного хлопця? — гукнув він. — Як смієш ти поводитися так, хоч би з найбіднішим підданим мого батька-короля? Відчини браму і впусти його!» [33, с. 2].*

Хлопці чудово порозумілись. Після розповідей Тома, принцові захотілося пожити його життям, в якому його не будуть контролювати, усе за нього робити, в якому він зможе спокійно гратись із друзями на вулиці, а не сидіти у палаці. Хлопці вирішують помінятись. Том одягається в принца, а той бере його старе брудне вбрання. Попереду їх чекає багато пригод. Принц постає дуже доброю людиною. Він благородно вчиняє, коли стає на захист Тома, турбується про простих людей. Це говорить про те, що він людяний і його не зіпсувало багатство, як це часто трапляється. Даний твір може навчити дітей поважати інших, не залежно від того, хто перед тобою – звичайний жебрак, чи справжній принц. До всіх потрібно ставитись однаково, з повагою, не ставити себе вище за інших, допомагати слабшим і тим, хто потребує допомоги. Твір можна порівняти з такими оповіданнями В. Винниченка, як: «Гей, не спиться», «Федько–халамидник», «Кумедія з Костем», у яких також

присутні проблеми соціальної нерівності, дружби, складних стосунків із батьками.

Серед відомих світових письменників почесне місце посідає творчість вірменського митця **Ованеса Туманяна**. Його екранізоване оповідання «Гікор» про трагічну долю малого хлопчика надовго залишається у пам'яті читачів і глядачів. Автор розповідає про бідну родину, в якій ледве зводять кінці з кінцями. Батько вирішує відвезти свого сина у місто, аби той зміг стати людиною, навчався ремеслу, манерам, грамоті. Дружина була проти. Вона дуже любила свого сина: *«— Не хочу! — твердила она. — Не губи ты моего мальчика, не уводи в этот проклятый город, не надо, — умоляла она сквозь слезы.»* [42]. Вона ніби відчувала, що з дитиною щось станеться. Розуміла, скільки всього доведеться стерпіти її бідолашному синові, та чоловік не слухав свою дружину, думав, що в місті Гікор матиме більше можливостей, згодом зможе заробляти гроші і допомагати їм із матір'ю. На початку твору хлопчик постає перед нами радісним. Він любить свою родину, обожнює своїх сестричок, грає з друзями. Звичайне життя дитини. Приїхавши до міста, батько віддає хлопчика у справжнє рабство. Він розуміє, що чекає на дитину: *«Гикор должен был прибраться в доме, посуду вымыть, обувь почистить, снести в лавку обед, ну и прочие мелкие поручения выполнять, пока не пройдет год. Через год же купец Артем возьмет его к себе в лавку, в ученики, и, глядишь, Гикор так и человеком станет. — Пять лет не буду ему платить, — сказал купец Артем, заключая сделку. — Ежели хочешь знать правду, ты мне должен за то, что твой сын хоть чему-то научится. Он же у тебя совсем несмышленьиш....»* [42]. А проте Амбо все ж віддає Гікора. Батько розповідає синові, що на нього чекатиме: *«— Хлебными крошками и сухарями будут кормить, обедками, а частенько, поди, сами покушают, тебя без харчей оставят, так не беда, у прислуги это на лбу написано... Время пробежит, день и ночь сутки прочь....»* [42].

Коли Амбо поїхав, Гікор сумував за батьком. Він усього боявся, був розгубленим, адже поки нічого не знав. Господар мав дуже вередливу жінку, яка постійно була незадоволена роботою хлопчика, та і в цілому він їй не подобався. Тому вона завжди знаходила причину обізвати дитину, вдарити, познущатись, ставилась як до тварини: *«Ох, нет на вас, дикарей, погибели, откуда вы только беретесь на нашу бедную голову... Я с ним разговариваю, а он и в ус себе не дует, голоса не подает...»* [42]. Гікорові було дуже неприємним таке ставлення. Він звик, що вдома до нього ставились зовсім по-іншому, що його любили, поважали батьки і сестри, що він був вільною дитиною, яка може гуляти цілий день разом із друзями, що про нього піклуються, переживають. А зараз мусить прислуговувати пані, котра постійно його ображає, ставить нижче за себе, постійно усім незадоволена. Дитині тяжко було жити у таких умовах. Хлопця часто не годували і він лягав спати голодним, його постійно сварили і били, змушували робити усю брудну роботу, а за неналежне виконання морили голодом, забуваючи, що перед ними маленька дитина, яка потребує уваги, нормального, людського ставлення до себе. Цим доводили Гікора до істерики. Він неймовірно сумував за своєю домівкою, за своїми батьками і родиною, часто плакав через свою тяжку долю. Батьки ж навіть жодного разу не намагались дізнатись, як живе їхня дитина, чи добре ведеться у місті. Лише один єдиний раз прислали листа, але там не було ніяких лагідних слів, слів підтримки, там було лише прохання надіслати коштів. Так маленький Гікор зрозумів, наскільки він самотній і нікому непотрібний. В один зимовий, морозний робочий день, юнак мав стояти на вулиці у тонкій одежині і запрошувати покупців у магазин до свого хазяїна. Дитина промерзла, надихалась холодного повітря, всім було байдуже до хлопчика, ніхто не звертав уваги у що він одягнений, головне, щоб роботу виконував. Гікор дуже застудився й опинився на межі життя та смерті. Він горів від високої температури, марив. Хазяїн вирішив відвезти його до госпіталю і повідомив про це батькові. Амбо відразу ж

приїхав, вперше за довгий час. Він не на жарт налякався за свого сина, хотів, щоб йому стало легше і вони усі разом поїхали додому, адже зрозумів, що хлопчик може просто загинути, якщо залишиться тут жити. Але у хвороби були свої плани, вона не відпускала хлопця і через день дитини не стало. Батько не знав, куди йому подітись від горя. Він зрозумів, якої помилки припустився, віддавши свого сина у це рабство. У цьому оповіданні О. Туманян порушує проблеми взаємин у родині, соціальної нерівності, смерті дитини, тяжкої долі простих трудівників. Його щемливий твір про нещасного Гікора співзвучний із оповіданнями В. Винниченка «Кумедія з Костем» та «Віють вітри, віють буйні...». Адже й український автор звертав увагу на вияви соціальної нерівності, бідності, знущань над дитиною з убогої сім'ї.

Російський письменник **А. Чехов** також не оминув у своєму літературному доробку оповідань дитячого характеру. У своєму творі **«Ванька»** він розповідає про тяжку долю хлопчика, якого було віддано на навчання до шевця. Але замість навчання, малого Ваню чекало справжнє рабство, голод та знущання хазяїна: *«Хозяин выволок меня за волосья на двор и отчесал шпандырем за то, что я качал ихнего ребятенка в люльке и по нечаянности заснул. А на неделе хозяйка велела мне почистить селедку, а я начал с хвоста, а она взяла селедку и ейной мордой начала меня в харю тыкать. Подмастерья надо мной насмежаются, посылают в кабак за водкой и велят красть у хозяев огурцы, а хозяин бьет чем попадя. А еды нету никакой»*

[48, с. 1]. Так він писав у листі до свого дідуся, якого вмовляв забрати його звідти, інакше не витримає і помре, адже дитина жила дійсно в нелюдських умовах. Хлопчик сподівався, що зможе жити нормальним життям, дуже сумував за моментами, коли він був вільний, коли ходили з дідусем за ялинкою. Дитина не знає, що їй робити, адже неможливо жити, коли тебе постійно цькують, насміхаються та б'ють. Таке не витримає навіть доросла

людина, що вже казати про 9-річного хлопчика. Порушеними проблемами бідності, тяжкої долі дитини, ностальгії за рідними, жорстокості дорослих щодо дітей митець перегукуються з оповіданнями В. Винниченка, зокрема з «Кумедія з Костем», у якому так само головний герой стикається з жорстоким дорослим світом, піддається цькуванню, насмішкам і побиттю, а також із «Віють вітри, віють буйні», де Володимир Кирилович описує складне і переповнене стражданнями життя малої наймички-Рябухи.

Російський письменник **В. Короленко** в оповіданні «Діти підземелля» розповідає про родину, де після смерті дружини, батько зовсім не приділяє увагу своєму синові Василеві, помічає лише доньку Соню, бо вона була схожа на покійну матір. Якось, граючи на подвір'ї, діти знайомляться з іншими малюками, які жили під землею. Автор проводить між ними паралель. Порівнює Соню: *«Соня була кругленька, товстенька та веселенька.»* та Марусю: *«А Маруся була немов билинонька, що вироста без сонця: тоненька, бліда, смутна. Рідко-рідко вона сміялася»* [27]. Коли Василь приходив у гості до своїх нових друзів – розуміє, що у них немає їжі, що поїсти вони можуть лише тоді, як щось украдуть. Хлопцеві дуже жаль цю родину, а особливо – Марусю, яка була дуже слабкою з дитинства і постійно хворіла. Василь розповідає про цих дітей своїй сестрі. Софії стає жаль Марусі, вона вирішує дати погратися дівчинці своєю лялькою. Маруся була дуже щасливою, адже вони жили бідно й у неї ніколи не було таких іграшок: *«Маруся дуже зраділа, навіть порожевіла, почала посміхатися»* [27]. Усе ж, позитивні емоції – важлива складова нашого здоров'я.

Ця лялька дісталася дівчинці від покійної матері, тому нянька помітила, що її немає і розповіла про це батькові. Усі підозри відразу дісталися Василеві, навіть не знаючи всієї ситуації, батько став його сварити і кричати на нього. Раптом з'являється тато хворої дівчинки і повертає ляльку. Батько Василя розуміє, що насправді його син вчинив правильно, що він хотів допомогти

бідній хворій Марусі і вибачається перед ним. Після цієї ситуації стосунки в родині налагодилися. Батько зрозумів, що його Василь – хороший хлопчик із добрим серцем, вони знайшли спільну мову, стали частіше проводити час один із одним і більше не сварилися. Подібні проблеми (соціальної нерівності, бідності, втрати близької людини, браку батьківської уваги) у своїх дитячих творах висвітлював і В. Винниченко: «Федько-халамидник», у якому Федькові також бракувало любові від своїх батьків, вони лише постійно його карали за хлоп'ячі витівки, а хорошого не помічали, а також «Кумедія з Костем», у якому хлопчик-байстрюк дуже сумував за татом-паном і як реліквію чи святиню пригортав кинутий ним недопалок.

Оповідання **М. Горького «Дід Архип і Льонька»** розповідає про безпритульних дідуся та його маленького онука, які очікували на паром. Дідусеві було геть погано, він передчував, що от-от помре: *«Сегодня ему было более плохо, чем всегда за последнее время. Он чувствовал, что скоро умрёт, и хотя относился к этому совершенно равнодушно, без дум, как к необходимой повинности, но ему бы хотелось умереть далеко, не здесь, а на родине, и ещё его сильно смущала мысль о внуке... Куда денется Лёнька?..»* [17, с.1]. Архип дуже хвилювався за свого онука, що з ним станеться після смерті старого. У своєму оповіданні письменник засуджує людей, котрі погано ставилися до бідних, показує, що бідні люди – це теж особистості. Частіше за все ці люди дуже співчутливі і готові допомогти іншим у біді, адже за своє життя, як правило, вони також пізнали чимало складних моментів, тому розуміють, як це важливо – прийти на допомогу. Так, Льонька помічає дівчинку, яка плакала через те, що загубила батькову хустку. Хлопчик пропонує свою допомогу, але дівчинка від неї відмовляється, бо той був бідняком. Виявилось, що вона не загубила хустку, а її вкрав дід Архип. Після цього маленький Льоня починає вважати свого

дідуся злодієм. Митець у своєму творі порушує проблеми бідності і смерті, перегукуючись із оповіданнями В. Винниченка.

Отже, підсумовуючи усе вищезазначене, можна зробити висновок про те, що дитяча українська та світова література XIX – XX століття зображала реальне тодішнє складне життя, показувала проблеми, які тоді часто виникали в родинях, у стосунках дітей із друзями, з батьками.

ВИСНОВКИ

Дитяча література – це один із найважливіших інструментів для правильного виховання дитини. За допомогою книжки, батьки навчають своїх малюків розрізняти добро і зло, позитивних персонажів від негативних. Читання потрібне для того, аби сформувати характер дитини, ввести її в коло загальнолюдських цінностей, виховати особистість. Особливо гостро подібні питання порушувались наприкінці ХІХ — в перші десятиріччя ХХ століття як у працях педагогів, так і в художній літературі. І одним із найскравіших та найоригінальніших українських дитячих письменників цього періоду є В. Винниченко.

Московсько-більшовицька агресія проти УНР поховала надії на незалежність і соборність України. Тож багато митців, зокрема й представників дитячої літератури, змушені були залишити батьківщину, щоб уникнути репресій і страт. Поряд із такими письменниками українського зарубіжжя, як Н. Королева, В. Королів-Старий, Є. Маланюк, Олександр Олесь, С. Русова, С. Черкасенко, продовжував свою діяльність уже в еміграції й В. Винниченко. В той же час на підрадянських теренах тривала письменницька діяльність С. Васильченка, Остапа Вишні, Дніпрової Чайки, І. Дніпровського, О. Довженка, Н. Забіли, О. Копиленка, М. Куліша, В. Сосюри, М. Рильського, П. Тичини, М. Чернявського, частина з яких зазнала переслідувань з боку комуністичного режиму. Хоча В. Винниченко й поповнив число митців еміграції, а проте протягом 20-х років його давніші й нові твори, а серед них і дитячі, широко публікувалися в радянській Україні. Заборона на них буде накладена згодом.

Так звана громадянська, а вірніше російсько-українська війна, голод, руйнація, які випали на долю України мали свої тяжкі й болючі наслідки: чимало дітей через усі ці події втратили своїх батьків і залишилися сиротами,

про них нікому було подбати. Тема життя таких дітей і їх виховання розкрита у творчості І. Дніпровського, С. Васильченка, Є. Фоміна, тексти яких багато в чому суголосні Винниченковим.

Мала свої здобутки й зарубіжна дитяча література перших десятиліть ХХ століття в особі Д. -Р. Кіплінга, Марка Твена, Ю. Тувіма, Я. Корчака та ін. Звичайно ж, у літературі 20-30-х років спостерігається відлуння страшного лиха першої світової війни, проте письменники, які самі брали участь у воєнних діях намагалися не торкатися цієї теми при створенні своїх текстів для дітей. Вони прагнули вберегти їх від сумних настроїв, розчарування від страшних подій, які відбувалися у світі. Письменники намагалися показати через свої твори, що у майбутньому усе буде гаразд, що потрібно вірити у краще і все обов'язково так і буде. Твори для дітей мали величезне значення для маленьких читачів, виконували важливу пізнавальну, естетичну й виховну функції, давали надію на краще майбутнє.

Дитяча проза В. Винниченка у 20-х роках ХХ століття стала досить популярною, вона викликала інтерес як у дітей, так і у дорослих. Його твори були надруковані майже у кожній дитячій хрестоматії, у кожній українській читанці. Це і не дивно, адже ці оповідання славилися своїми гострими сюжетами, цікавими подіями з життя маленьких героїв, психологізмом.

Твори дитячої тематики В. Винниченка зі збірки «Намисто» («Гей, хто в лісі, обізвися...»), «Ой випила, вихилила...», «Гей, чи пан, чи пропав...», «Віють вітри, віють буйні...», «Гей, ти, бочечко...», «За Сибіром сонце сходить, «Гей, не спиться...», «Та немає гірш нікому...») та друковані в періодиці («Федько-халамидник», «Бабусин подарунок», «Кумедія з Костем») є визначним внеском і до вітчизняної, і до світової літератури, адресованої юним.

Майже кожен дитячий твір митця є автобіографічним, розповідає про місця, де він жив, в які ігри грав із друзями, навіть характери і вчинки деяких героїв письменник вимальовував, пригадуючи себе малим. Оповідання є класичними зразками неореалізму, сповнені глибокого психологізму. У своїй дитячій прозі В. Винниченко порушував проблеми соціальної нерівності, батьків і дітей, сирітства, дитячої смерті. В цьому він суголосокий із представниками вітчизняної новелістики (Б. Грінченко, Дніпрова Чайка, М. Коцюбинський, Д. Маркович, Олена Пчілка, І. Франко, С. Черкасенко, М. Чернявський) та зарубіжними прозаїками (Д.-Р. Кіплінг, Я. Корчак, Марк Твен, Ю. Тувім, О. Туманян та ін.). Співставлення текстів оповідань В. Винниченка та інших дитячих авторів, перейнятих гуманістичним пафосом, оспівуванням загальнолюдських цінностей, підтверджує близькість світоглядних позицій митців, їх тематичних уподобань, стильових пошукань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блажеєвська Т. «Намисто» В. Винниченка як літературний цикл. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства*. Т.2. Харків, 1994. С. 87-94.
2. Богачук В. Творчість Дмитра Марковича у світовому літературно-мистецькому контексті. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): Літературно-науковий збірник*. Випуск 9. К.–Херсон: Просвіта, 2013. С. 261-272.
3. Богданова Л. Амбівалентність перцепції материнства у творах Володимира Винниченка. *Наукові записки: Серія: Філологічні науки*. Випуск 92. Кіровоград: Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2010. С. 3-10.
4. Бородовська М. Образ страху в оповіданнях «Хо» М. Коцюбинського та «Віють вітри, віють буйні...» В. Винниченка. *Неоміфологізм в українській і світовій літературах: матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної інтернет-конференції / [редактори-упорядники А. Демченко, Т. Цепкало]*. Херсон: ХДУ, 2019. С.25-31.
5. Бородовська М. Проблематика дитячих творів Володимира Винниченка. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник: випуск 17*. Херсон: Просвіта; ПП Вишемирський В. С., 2020. С.118-122.
6. Васильченко С. «Свекор». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=386>
7. Винниченко В.В збірка «Намисто». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=10413&page=31>

8. Винниченко Володимир Кирилович (1880–1951). Повернуті імена : *реком. бібліогр. показч. Держ. б-ка України; авт.-уклад.: Г. І. Гамалій, М. Ф. Дробязко, В. О. Кононенко [та ін.]*. Київ, 1993. Вип. I. С. 22–32.
9. Винниченко В. «Кумедія з Костем» (Скорочено) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/styslo/printit.php?tid=17449>
10. Винниченко В. «Федько-халамидник» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=426>
11. Відгуки письменників і літературознавців про творчість В. Винниченка [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://librarychl.kr.ua/kn_in/vynnychenko/vidguky.php
12. Відгуки про творчість Володимира Винниченка [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_39/Begnar_2.htm
13. Вовк О. В. Борис Грінченко та проблеми розвитку української дитячої літератури : автореф. дис. ... канд. філолог. наук : 10. 01. 01. Львів, 2011. 16 с.
14. Вовк О. «Емоційний потенціал дитячих оповідань Володимира Винниченка». *Актуальні питання гуманітарних наук*: вип. 12. 2015. Дрогобич. С. 193- 198.
15. Гермайзе О. Рання творчість В. Винниченка. *Винниченко В. Вибрані твори*. Київ, 1927. С. 7.
16. Гончарук М. Проблеми основного тексту прозових творів Панаса Мирного 1870-х років. *Спадщина: Літературне джерелознавство. Текстологія*. К., 2007. Т. 3. С. 57-94.
17. Горький М. «Дід Архип і Льонька» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://booksonline.com.ua/view.php?book=137554>

18. Грінченко Б. «Грицько» [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3111>
19. Грінченко М. Школи, де вчителював Борис Грінченко. *Шлях освіти*. 1998. № 4. С. 47 - 50.
20. Денисюк Т. Новелістика Володимира Винниченка : поетика сюжету і композиції. *Укр. мова і л-ра в шк.* 2001. № 1. С. 63–64.
21. Єфремов С. Марко Вовчок. Літературна характеристика. К., 1907. 68 с.
22. Жулинський М. Із забуття в безсмертя: Сторінки призабутої історії. Київ: Дніпро, 1990. 226 с.
23. Засенко О. Треба жити по-новому, люблячи людей. *Маркович Д. По степах і хуторах*. Оповідання. Драми. Спогади. К.: Дніпро, 1991. С.5-41.
24. Зінчук С.С. Володимир Винниченко (1880-1951). *Нові імена в програмі із укр.. літ.: Посібник для вчителя*. К.: – Освіта, 1993. С. 125-145
25. Кам'яницький О. Володимир Винниченко: нарис літературної характеристики. *Нова Зоря*. Львів, 1928. Ч. 18. С. 6.
26. Качуровський І. Штрихи до портрета великого майстра (Володимир Винниченко та його прозова творчість). Променисті силуети : [Лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки]. К. : Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 134–175.
27. Короленко В. «Діти підземелля» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/styslo-zl/printit.php?tid=5634>
28. Марко Вовчок «Ведмідь» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1976>

29. Марко Вовчок «Дев'ять братів і десята сестриця Галя» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=460>
30. Марко В. Сублімація страху в художньому світі В. Винниченка. Стаття перша. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (літературознавство, мовознавство)*. Випуск 62. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. С. 26–33.
31. Маркович Дмитро «У найми». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=12829>
32. Марк Твен «Пригоди Тома Сойєра» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=17>
33. Марк Твен «Принц і злидар» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=19>
34. Мельниченко Л.О. Художній психологізм малої прози Б. Грінченка. *Літературознавчі студії*. - 2013. - Вип. 37(2). - С. 56-62. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2013_37%282%29_11
35. Міщенко Д. На рубежі двох епох. *Майстер прози поетичної Степан Васильченко*. К., 1983. 103 с.
36. Панас Мирний «Морозенко» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=981>
37. Панченко В. Володимир Винниченко: парадокси долі і творчості: книга розвідок та мандрівок. К.: Твім інтер, 2004. 288 с.
38. Присяжнюк С. Дитячі оповідання В. Винниченка «Федько-халамидник» : спроба екзистенціального аналізу. *Наук. зап. Кіровогр. держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. Серія : Філолог. науки (літературознавство)*. Вип. 69. Ч. 2. Кіровоград, 2006. С. 100–109.

- 39.Присяжнюк С. Концепція образу дитини у творчості В. Винниченка. *Наук. зап. Кіровогр. держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. Сер. :Філол. науки (літературознавство)*. Вип. 64. Ч. 2. Кіровоград, 2006. С. 139–145.
40. Присяжнюк С. Особливості психологізму дитячої прози В. Винниченка (постановка проблеми). *Наукові записки. Серія: філологічні науки (літературознавство)*. Вип. 62. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. С. 156 - 162.
41. Скобелева-Сологуб Н. Володимир Винниченко: про дітей і для дітей. *Слово і час*. 1999. № 7. С. 60–64.
- 42.Туманян Ованес «Гікор» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mecenat-and-world.ru/aragast/6-aragast/tumanyan.htm>
43. Українська дитяча література. *Хрестоматія. Частина 2. / Упорядники І.А. Луценко, А.М. Подолінний, Б.Й. Чайковський*. Київ: Вища школа, 1992.
44. Українська наукова Винниченкіана: 1987–2000: бібліогр. покажч. підгот. Г. Сиваченко. *Слово і час*. 2000. № 7. С. 89–97.
45. Христюк П. «Письменницька творчість В. Винниченка» (Спроба соціологічного аналізу). Харків: Рух, 1929. 202 с.
46. Чепурко О. М. Образи дітей в українській малій прозі кінця ХІХ – початку ХХ століття. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир, 2004*. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/1665/1/15.pdf>
47. Черкасенко С. «Сашків кінець» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=12684>
48. Чехов А. «Ванька» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ilibrary.ru/text/983/p.1/index.html>

49. http://www.karpenkokarymuseum.kr.ua/kch17-01_u.html
50. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F>
51. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B%D0%B0>
52. <http://lib.pnpu.edu.ua/novyny/1307-literaturna-spadschina-volodimira-vinnichenka>
53. https://lib.kherson.ua/estet_smak-3.htm